

**ВАҚТИ ХОЛӢ ҲАМЧУН МЕЪЁРИ
МУҲИМТАРИНИ СИФАТИ ЗИНДАГӢ: АЗ
РӢИ НАТИҶАҶОИ ПУРСИШИ
СОТСИОЛОГӢ**

Сайдуллоева Дилором Каримовна, н.и.и., дотсенти кафедраи идоракунии иқтисодиёт ва маркетинг; Сайдуллоева Меҳрангез Ҳакимхоновна, докторанти курси 2 ихтисоси 08.00.09-Методҳои математикӣ ва афзорӣ (инструменталӣ) дар иқтисодиёти МДТ «ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров» (Тоҷикистон, Хучанд)

**СВОБОДНОЕ ВРЕМЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ
КРИТЕРИЙ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ: ПО
РЕЗУЛЬТАТАМ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО
ОПРОСА**

Сайдуллоева Дилором Каримовна, к.э.н., доцент кафедры управления экономикой и маркетинга; Сайдуллоева Меҳрангез Ҳакимхоновна, докторант 2 курса по специальности 08.00.09-Математические и аналитические методы (инструментальные) ГОУ «ХГУ им. акад. Б.Гафурова» (Таджикистан, Худжанд)

**FREE TIME AS THE MOST IMPORTANT
CRITERION OF QUALITY OF LIFE:
ACCORDING TO THE RESULTS OF A
SOCIOLOGICAL SURVEY**

Saidulloeva Dilorom Karimovna, Candidate of Economical Sciences, Associate Professor of the Department of Economic Management and Marketing; Saidulloeva Mehrangez Hakimkhonovna, 2d Year Doctoral Student in the Specialty 08.00.09-Mathematical and Analytical Methods (instrumental), SEI «KhSU named after acad. B.Gafurov (Tajikistan, Khujand)

Калидвожаҳо: эҳтиёҷоти инсон, ҷавонон, одамони калонсол, сарвати моддӣ, муассисаҳои иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, истироҳати фаъол, тарзи ҳаёти солим, кудрат, сифати зиндагӣ.

Одами муосир маҷбур аст, ки дар муҳити зудтағйирёбанда зиндагӣ кунад. Зарурати мутобиқсозии доимӣ ба фишори ҷисмонӣ ва руҳӣ оварда мерасонад, ки аҳаммияти истироҳат ва ташкили онро баланд мебардорад. Таркиб ва сохтори вақти холии одамон яке аз нишондиҳандаҳои сифати зиндагӣ ва нишондиҳандаи муҳими сатҳи умумифарҳангии аҳолии кишвар мебошад. Дар ин мақола натиҷаҳои пурсише, ки дар қаламрави шаҳри Хучанди вилояти Суғд бо мақсади арзёбии таркиб ва сохтори машғулиятҳои фароғатии сокинони ду гурӯҳи синну сол: ҷавонон ва калонсолон гузаронида шудааст, оварда шудааст. Мушкилоти ошкоршуда таваҷҷуҳи ҷиддии мақомотро талаб мекунад, зеро нодида гирифтани онҳо метавонад ба оқибатҳои манфии иҷтимоӣ ва иқтисодӣ оварда расонад.

Ключевые слова: человеческие потребности, молодёжь, люди старшего возраста, материальный достаток, учреждения соцульктыта, активный отдых, здоровый образ жизни, власть, качество жизни

Современный человек вынужден жить в условиях быстро меняющейся среды. Постоянная адаптация приводит к существенным физическим и психическим нагрузкам, что повышает значимость отдыха и его рациональную организацию. Состав и структура свободного времени людей являются одним из критериев качества жизни и важным показателем общекультурного уровня населения страны. В нашей статье приведены результаты опроса, проведенного на территории города Худжанд с целью оценки состава и структуры досуговых занятий жителей двух возрастных групп: молодежи и пожилых людей. Существующие проблемы требуют серьезного внимания со стороны властей, так как их игнорирование может привести к негативным социальным и экономическим последствиям.

Keywords: Human needs, youth, older people, material wealth, social and cultural institutions, active recreation, healthy lifestyle, power, quality of life

Modern man is forced to exist in a rapidly changing environment. The need for constant adaptation leads to significant physical and mental stress, which increases the importance of recreation and its organization. The composition and structure of people's free time is one of the indicators of the quality of life and an important indicator of the general cultural level of the country's population. This article presents the results of a survey conducted in the city of Khujand in order to assess the composition and structure of leisure activities of residents of two age groups: youth and the elderly. The identified

problems require serious attention from the authorities, since ignoring them can lead to negative social and economic consequences.

Мафҳуми вақтхушӣ (вақти холӣ) барои фард ё гурӯҳи ашхос дар ҳудуди фосолаи ниҳони вақт (рӯз, ҳафта, сол) ҳамчун қисми вақти ғайрикори бо дарназардошти ҳароҷоти бетағйир ва зарурӣ муайян карда мешавад [1, с. 56]. Муҳаққиқи хориҷӣ Г.А.Аванесова дар доираи назарияи фаъолияти фарҳангӣ-фароғатӣ вазифаҳои ҷубронпулӣ, фароғатии истироҳатро ҷудо мекунад ва ҳадафи истироҳати инфиродиро ҳамчун натиҷаи маҷмӯи муайян мекунад, ки шахс меҳона ба он ноил шавад ва чунин машғулиятҳо метавонанд конструктивӣ бошанд (фаъолияти эҷодӣ, маориф ва худтаълим, хондан, варзиш, машғулиятҳои дӯстдошта ва ғайра) ё падидаҳои зиддифарҳангӣ (истеъмоли машрубот, ҷинояткорӣ ва ғайра) бошанд.

Вазифаҳои фароғатии номбаршуда дар шаклҳои созанда имкон медиҳанд, ки қариб ҳамаи ниёзҳои инсонӣ мувофиқи иерархияи Маслоу қонеъ карда шаванд [2, с. 19]. Аз ҷумла, функцияҳои фароғатӣ ва табобатӣ имкон медиҳанд, ки саломатии ҷисмонӣ ва руҳӣ нигоҳ дошта, ниёзҳои асосии физиологӣ таъмин карда шаванд; вазифаҳои тарбиявӣ ва маърифатӣ имкон медиҳанд, ки ниёзҳои маърифатӣ ва иҷтимоӣ (дар мансубият, эҳтиром, худшиносӣ, муошират) қонеъ карда шаванд. Вазифаи ҷубронкунандаи вақтхушӣ аз он иборат аст, ки рушди маънавии инсонро, ки дар қор ва рӯзгор ба даст оварда намешавад, таъмин намояд. Ҳамин тариқ, мавҷудияти вақти холӣ ва сохтори он сатҳи рушди инсон ва ҷомеаро муайян мекунад, ки имкон медиҳад он ҳамчун яке аз параметрҳои сифати зиндагӣ баррасӣ карда шавад.

Таҳлили қорҳои илмӣ мавҷуда оиди мавзӯи мавриди таваҷҷуҳи мо имкон дод, ки мавҷудияти якҷанд самтҳои тадқиқотро муайян намоем. Якум, ин сохтор ва ташкили истироҳати гурӯҳи аҳолии синну солашон гуногун мебошад [3, с. 70]. Хулоса, инҳо тадқиқотҳои мебошанд, ки ба масъалаҳои худшиносӣ ва рушди инсон бахшида шудаанд [4, с. 232]. Дуюм, тадқиқот бахшида ба фаъолияти фароғатӣ ҳамчун усули тарбия, аз ҷумла барои пешгирии рафтори девиантӣ ва иҷтимоикунони гурӯҳҳои гуногуни аҳолии мебошад. Сеюм, ин тадқиқоте, ки ба истироҳат ҳамчун шакли дамгирӣ ва барқарор кардани саломатии ҷисмонӣ ва руҳии инсон бахшида шудаанд.

Бо гузариш ба муносибатҳои бозорӣ бо сабаби коҳиши назарраси ҳаҷми вақти холӣ ва бартарии ҳиссаи шахрвандони камдаромад дар сохтори аҳолии имкониятҳои интиҳоби шаклҳои машғулиятҳои фароғатӣ барои қисми зиёди аҳолии маҳдуд шуданд. Вақти холӣ аксар вақт барои барқарорсозии физиологӣ қобилияти қорӣ сарф карда мешавад, ки ба кам шудани таваҷҷуҳ ба шаклҳои муҳими иҷтимоӣ оварда мерасонад: рафтан ба осорхонаҳо, намоишгоҳҳо, театр, кино, худтаълим, машғулиятҳои варзишӣ, инчунин хондан. Азбаски дар ҷаҳони имрӯза маҳз инсон аст, ки қобилияти зеҳнӣ ва эҷодии ӯ манбаи технологияҳо ва маҳсулоти инноватсионӣ ва аз ин рӯ асоси қудрати иқтисодии давлат мегардад, сиёсати самараноки ҳокимият дар ин соҳа дар баробари таҳсилоти босифат ва тандурустӣ имкон медиҳад, ки шахсияти солим ва ҳамаҷониба рушдёфта ташаккул ёбад, ки қодир аст дар давраи гузариш ба ҷомеаи пасазсаноатӣ ҳадафҳо ва ҷолишҳоро амалӣ кунад, ки аҳамияти ин тадқиқотро муайян мекунад.

Мақола ба омӯзиши сохтор ва хусусиятҳои фаъолияти фарҳангӣ- фароғатии насли ҷавон, шахсони синну соли калонтар ва шахсони алоҳида дар шароити кунунии ноустувории иҷтимоӣ иқтисодӣ дар ҳудуди шаҳри Хучанд бахшида шудааст.

Барои гирифтани маълумоти зарурӣ, пурсиши намояндагони гурӯҳҳои синну соли дахлдор дар бораи машғулиятҳои фарҳангӣ-фароғатии онҳо гузаронида, таҳлили омории натиҷаҳои бадастомада ва арзёбии имкониятҳои мавҷудаи инфрасохтори шаҳр барои беҳтар кардани сохтори фароғати аҳолии сурат гирифт, инчунин як қатор тавсияҳо оид ба беҳтар ва васеъ кардани имкониятҳои ташкили истироҳати аҳолии дар шаҳри Хучанд таҳия карда шуданд.

Маълумоти зарурӣ барои таҳқиқот тавассути пурсише, ки дар байни донишҷӯёни муассисаҳои таълимии системаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ ва одамони калонсол, аз ҷумла намояндагони ташкилотҳои собиқадорони шаҳри Хучанди вилояти Суғд гузаронида шуд, ба даст оварда шудааст.

Дар маҷмӯъ, дар пурсиш 189 нафар иштирок карданд, ки 70% (132 нафар) донишҷӯён ва 30% (57 нафар) одамони калонсол буданд. Дар байни донишҷӯёни пурсидашуда мардон 83 нафар (63%) ва 110 нафар (83%) аз 20 сол хурдтар, 131 нафар (93%) қор намекунанд. Дар байни одамони синну соли калонтар қорӣ зид мебошанд, зеро фаъолияти иҷтимоӣ онҳо

нисбат ба мардон 55 нафар (96%) ва инчунин 54 нафар (94%) кор намекунанд, дар синни аз 65 боло 37 нафар (64%) мебошанд.

Дар баробари ин, тақрибан 30% донишҷӯён ва 7% одамони калонсол дар давоми ҳафта пурра набудани вақти холии худро қайд карданд. Миқдори миёнаи соатҳои ҳафтаинаи вақти холи барои донишҷӯён 33 соат ва барои одамони калонсол 18 соатро ташкил дод, ки тақрибан 14% - и онҳо гуфтанд, ки дар робита ба нафақа баромадан вақти кофӣ доранд. Аксари пурсидашудагон (52% донишҷӯён ва 68% одамони калонсол) барои ташкили вақти холи мувофиқи ниёзҳои худ маблағи кофӣ надоранд. Таҳлили шаклҳои фаъолияти фароғатии пурсидашуда имкон дод, ки шаклҳои афзалиятноки машғулиятҳои фароғатӣ барои ҳар ду гурӯҳи пурсидашудагон истироҳати фаъол ва хонагӣ мебошанд, ки истироҳати хонагӣ аз ҷониби 38,4% донишҷӯён ва 28,2% одамони синну соли калонтар бартарӣ дода мешавад ва шаклҳои фаъоли истироҳатро 31,9% донишҷӯён ва 32,9% одамони синну соли калонтар интихоб мекунанд. Шаклҳои истироҳати марбут ба муоширатро тақрибан чоряки (23,8%) одамони калонсол афзалтар медонанд. Ҷолиби диққат аст, ки ин шакли машғулиятҳои фароғатӣ дар байни ҷавонон камтар маъмул аст ва ҳиссаи донишҷӯёне, ки чунин шаклҳои истироҳатро интихоб мекунанд, танҳо 7,8% - ро ташкил медиҳад; яъне зиёда аз 90% ҷавонон шаклҳои электронӣ, «вертуалӣ» - и муоширатро аз шаклҳои воқеӣ, «зинда» бартар меҳисобанд. 21,8% донишҷӯён ва 15,2% одамони калонсол вақти холии худро ба машғулиятҳои дӯстдоштаи худ (хоббихо) сарф мекунанд.

Шаклҳои ҷисмонии фаъолият дар доираи функсияи фароғатӣ омили муҳими ҳифзи саломатӣ мебошанд. Хучанд як шаҳри нисбатан хурд, мукамал аст, ки бо шабакаи роҳравҳои асфалтӣ ва плиткавӣ мучаҳҳаз аст, ки имкон медиҳад, ки дар сурати мавҷуд будани вақт ва имконияти ҷисмонӣ дар доираи он пиёда ё бо велосипед ҳаракат кунад. Дар байни пурсидашудагон тақрибан 61% донишҷӯён ва 89% одамони калонсол дар шаҳр маҳз ҳамин тавр ҳаракат мекунанд; танҳо 39% ҷавонон ва 11% пиронсолон истифодаи воситаҳои нақлиётро афзалтар медонанд. Мавҷудияти машқҳои шадиди ҷисмонӣ (давидан, футбол, фитнес, велосипедронӣ, шиноварӣ ва ғайра) дар давоми ду ва як соат мутаносибан тақрибан 65% донишҷӯён ва 54% одамони калонсол қайд карда шуданд. Дар сохтори вақти холи дар 50% донишҷӯён ва 22% пиронсолон машқҳои муътадили ҷисмонӣ (роҳравии зуд ё скандинавӣ, велосипедронӣ, шиноварӣ ва ғайра) мавҷуд нестанд. Барои 50% донишҷӯён ва 78% одамони калонсол, ки дар сохтори вақти холи машқҳои муътадили ҷисмониро қайд кардаанд, давомнокии миёнаи рӯзонаи онҳо 1,5 соатро ташкил дод.

Истироҳати берун аз шаҳр дар байни шаҳрвандон хеле маъмул аст: дар давоми соли охир донишҷӯён ба ҳисоби миёна 16 маротиба аз шаҳр берун рафтанд, одамони синну соли калонтар 10 маротиба. Тақрибан нисфи ҷавонони пурсидашуда (51%) ва қариб се чоряки пиронсолон (73%) дар фасли тобистон берун аз шаҳр зиндагӣ мекунанд ва 1 фоизи шахсони ҳарду гурӯҳи синну сол доимо зиндагӣ мекунанд.

Дар баробари ин, танҳо 22% ҷавонон ва 43% пиронсолон аз ташкили фазои шаҳрӣ барои мақсадҳои истироҳати фаъол қаноатманданд ва тақрибан сеяки пурсидашудагон аз ҳар як гурӯҳ ба ин савол ҷавоб додан душворӣ кашиданд. Мусоҳибон одатан бо посух додан ба саволҳои душвор (дорои якчанд савол дар як), мураккаб (талаб кардани якчанд амалиёт), роҳнамо (дорои маслиҳат, ба муҳаққиқ лозим аст) ва нозук (нозук ё шахсӣ) душворӣ мекашанд. Бо усули истисно, мо метавонем тахмин кунем, ки ин масъала барои иштирокчиёни пурсиш нозук ба назар мерасид, ба сифати норозигии баъзе лоиҳаҳои таҷдиди муҳити шаҳрӣ, ки аз ҷониби мақомоти шаҳр амалӣ карда мешаванд, тафсир карда шавад. Ҳамзамон, тибқи маълумоте, ки дар натиҷаи таҳқиқоти соли 2022 гузаронида шудааст, қисми зиёди сокинони шаҳр аз вазъи инфрасохтори варзишии шаҳр қаноатманд нестанд. Барои арзёбии имкониятҳои татбиқи эҳтиёҷоти иҷтимоӣ, саволнома масъалаи ташриф овардан ба иншоот ва чорабиниҳои иҷтимоиро дар соли гузашта дар бар мегирад. Дар сохтори чорабиниҳое, ки аз ҷониби гурӯҳҳои гуногуни пурсидашудагон бартарӣ дода мешаванд, фарқияти назаррас ошкор карда шудааст. Ҷавонон асосан шаклҳои фароғатии фаъолияти иҷтимоиро интихоб мекунанд: тақрибан 20% донишҷӯён дар як соли охир ба кинотеатрҳо ва қаҳвахонаҳо, 16% концертҳо ва намоишҳои театрий, тақрибан 15% чорабиниҳои ҷашнӣ ва варзишии шаҳрӣ ташриф оварданд. Шаклҳои маърифатии фаъолияти иҷтимоӣ хеле камтар маъмуланд: танҳо 13,6% ҷавонон дар як соли охир ба осорхонаҳо ва китобхонаҳо, 11,4% лексияҳо, семинарҳо ва мастерклассҳо ташриф

оварданд. Аз нуқтаи назари донишҷӯён объекти камтарини иҷтимоӣ дар соли гузашта танҳо 9,1% пурсидашудагони ин категория ба масҷид ташриф оварданд. Қисми зиёди одамони калонсол чорабиниҳои иҷтимоии таълимӣ ва худтаълимро афзалтар медонанд: тақрибан 20% – и онҳо дар як соли охир ба намоишҳои концертӣ ва театрӣ, 15,7% ба осорхонаҳо, тақрибан 13% ба лексияҳо, семинарҳо ва мастерклассҳо ташриф оварданд. Ин каме ғайричашидмдошт буд, ки танҳо 7,8% пируни пурсидашуда дар соли гузашта ба китобхонаҳо ташриф оварданд, ки ин қариб ду баробар камтар аз ҳиссаи донишҷӯёне буд, ки ба онҳо ташриф оварданд. Шояд ин аз он сабаб бошад, ки донишҷӯён ба саволи умуман ба китобхонаҳо рафтан ҷавоб доданд, на ба он, ки барои мақсадҳои ғайритаълимӣ ва фарҳангӣ. Тақрибан 53% одамони калонсол дар соли гузашта ба масҷид ташриф оварданд. Фаъолиятҳои фароғатии иҷтимоӣ, назар ба ҷавонон, барои пирунсолон хеле камтар ҷолибанд: дар соли гузашта каме бештар аз 10% пурсидашудагон ба қаҳвахонаҳо ва тарабхонаҳо ташриф оварданд, кинотеатрҳо 8,7% ва чорабиниҳои варзишӣ танҳо 4,3%. Аз як тараф, ин метавонад бо норасоии маблағҳои қаблан зикршуда барои ташкили истироҳат, аз тарафи дигар бо набудани шумораи кофии иншооти мучаҳҳази варзишӣ ва дар натиҷа, мусобиқаҳои варзишии дар онҳо гузаронидашуда дар сатҳҳои гуногун алоқаманд бошад. Фарқияти назаррас дар афзалиятҳои ҷавонон ва намоёндагони насли калони шаҳрвандон дар сохтори истироҳати хонагӣ низ мушоҳида мешавад. Донишҷӯён намудҳои истироҳатро, ки бо шабакаи интернет (ҳар рӯз ба ҳисоби миёна 3,6 соат) ва бозиҳои компютерӣ (ҳар рӯз ба ҳисоби миёна 2,7 соат) алоқаманданд, бартарӣ медиҳанд; ҷавонон вақти камтар тулониро ба гӯш кардани мусиқӣ (тақрибан 2,5 соат) ва тамошои видео (тақрибан 1,8 соат) сарф мекунанд. Вақти ба шаклҳои инкишофёбандаи машғулиятҳои фароғатии хонагӣ бахшидашуда хеле камтар тӯл мекашад: хондан дар ҷавонон ба ҳисоби миёна танҳо 1,2 соат дар як рӯз, ҳатто камтар аз он машғулиятҳои санъат ва ҳунармандӣ (мувофиқан 1,1 ва 0,9 соат), машғулияти камтар маъмул дар ҷавонон бозиҳои мизӣ ва головоломкаҳо (0,7 соат) мебошанд. Аз нуқтаи назари мо, сохтори машғулиятҳои фароғатии хонагии одамони калонсол ба таври назаррас созандатар аст. Вақти дарозтарини намоёндагони насли калонсол тамошои барномаҳои телевизионӣ ва дигар маҳсулоти видеоӣ (ба ҳисоби миёна 2,6 соат дар як рӯз) мебошад, аммо минбаъд машғулиятҳои санъат ва ҳунармандӣ (ба ҳисоби миёна 1,9 ва 1,6 соат мутаносибан) идома меёбанд; тақрибан якуним соат вақти холӣ ба ҳисоби миёна одамони калонсол ба хондан, гӯш кардани мусиқӣ ва серфинги интернетӣ, ва танҳо кам аз 1 соат ба бозиҳои компютерӣ, бозиҳои мизӣ ва муаммоҳо (головоломка) бахшида мешаванд.

Тадқиқоте, ки мо анҷом додем, имкон дод, ки мавҷудияти вақти холии аҳолии ҷавон ва калонсолонро муайян намоем. Таҳлили сохтори он имкон дод, ки шакли ҷолибтарини истироҳат барои ҳарду гурӯҳ истироҳати фаъол бошад. Дар айни замон, 34,8% ҳамаи пурсидашудагон аз вазъи инфрасохтори шаҳр барои мақсадҳои истироҳати фаъол қаноатманд нестанд ва тақрибан ҳамин қадар (34,3%) баҳодихӣ душвор аст. Фаъолияти ҷисмонӣ асоси саломатӣ ва дарозумрии фаъол аст ва далели он, ки камтар аз сеяки пурсидашудагон барои ин мақсадҳо бароҳат меҳисобанд, наметавонад ташвишвар бошад. Ба ақидаи муаллиф, мақомоти минтақавӣ ва маҳаллӣ бояд барномаи бунёди иншооти варзиширо дар минтақаҳои гуногуни шаҳр, аз ҷумла дар ҳавои кушод, ки на танҳо тренажерҳоро дар майдончаҳои бо пӯшиши сунъӣ, балки шабакаи роҳҳои давидан ва велосипедронӣ, майдончаҳои футбол ва баскетбол, хатсайрҳои пиёдагардии скандинавӣ ва ғайраро дар бар мегирад, ки аз шамол, садо ва ғубори роҳҳои автомобилгард муҳофизат карда мешаванд, қабул ва амалӣ намоянд. Фаъолияти иҷтимоии ҳарду гурӯҳи синну соли пурсидашуда (дар сатҳи 24,8% дар тамоми намуна) хеле паст аст, дар якҷоягӣ бо норасоии 56,7% пурсидашудагон барои ташкили вақтхушӣ мувофиқи ниёзҳои худ, аввал, аз норасоии пешниҳоди хидматҳои дахлдор дар шаҳр ва дар маҷмуъ, аз гарон будани онҳо ва дастрас набудани онҳо барои қисми зиёди аҳолии шаҳодат медиҳанд. Дар шаҳр доштани шабакаи хеле пешрафтаи китобхонаҳо, хонаҳои фарҳанг, осорхонаҳо, инчунин боғҳо ва гулгаштҳо дар фасли тобистон барои ташкили клубҳо, маҳфилҳои гуногун, инчунин чорабиниҳои фарҳангӣ ва фароғатӣ бо мақсадҳои истироҳати оддӣ ва тарбиявӣ имконият фароҳам меорад.

Аз нуқтаи назари мо, набудани таваҷҷуҳи ҷавонон ба шаклҳои рушдёбанда ва эҷодии фароғат (хондан, санъат ва ҳунармандӣ), ки дар натиҷаи пурсиш ошкор шудааст, хеле ташвишвар аст, ки системаи тадбирҳоро барои маъмулгардонии ин намудҳои фаъолияти

фарҳангӣ талаб мекунад. Тавре ки қаблан қайд карда будем, аз рӯи ҳаҷм, таркиб ва сохтори вақти ҳолӣ метавон сатҳи тамаддуни ҷомеаро баҳо дод ва нодида гирифтани мушкилоти дар ин соҳа мавҷудбуда метавонад ба оқибатҳои ниҳоят манфӣ, аз қабилӣ афзоиши ҷинояткорӣ, паҳншавии рафтори девиантӣ, паст шудани сатҳи умумии фарҳанг ва маориф ва дар натиҷа нокомӣ дар таъмини рушди иқтисодӣ ва сатҳи муносиби зиндагии наслҳои ҳозира ва оянда оварда расонад.

АДАБИЁТ:

1. Аванесова, Г.А. Культурно-досуговая деятельность: теория и практика организации / Г.А. Аванесова. - М.: Аспект Пресс, 2006. - 236 с.
2. Маслоу, А. Мотивация и личность / А. Маслоу. - СПб.: Питер, 2008. - 352 с.
3. Караханова, Т.М. Свободное время городских жителей: прошлое и настоящее / Т.М. Караханова // Социологические исследования. 2014. - № 1. - С. 66-79.
4. Костина, Т.С. Культурно-досуговая деятельность как фактор развития личности / Т.С. Костина // Социально-культурная деятельность: векторы исследовательских и практических перспектив: материалы международной научно-практической конференции. Казань, 15 апреля. 2016 г. Казань, 2016. - С. 231-233.

REFERENCES:

1. Avanesova G.A. Cultural and leisure activities: Theory and practice of organization. M.: Aspect Press, 2006. - 236 p.
2. Maslow A. Motivation and personality. St. Petersburg: Peter, 2008. 352 p.
3. Karakhanova T.M. Free time of urban residents: past and present // Sociological research. 2014. No. 1. - P. 66-79.
4. Kostina T.S. Cultural and leisure activities as a factor of personality development // Socio-cultural activities: vectors of research and practical perspectives: materials of the international scientific and practical conference. Kazan, April 15, 2016 Kazan, 2016. - P. 231-233.